

A FORMÁLIS ÉS INFORMÁLIS ÖNKÉNTESÉG – AZ ÖNKÉNTESÉG MAGYARORSZÁGON 2018. FELVÉTEL SZERINT

GYORGYOVICH MIKLÓS¹

DOI: <https://doi.org/10.53585/OnkSzem.2021.1.21-38>

Absztrakt

Az Önkéntesség Magyarországon 2018 c. kutatás 2000 fős, a magyar felnőtt lakosságot nem, korcsoport, iskolai végzettség és településtípus szerint reprezentáló adatfelvétele alapján vizsgálta a magyarországi önkéntesség helyzetét. Tanulmányunkban a kutatás adatbázisa alapján ketté választottuk és külön vizsgáltuk a hazai formális (tehát intézményi keretek között tevékenykedő) és informális önkénteseket. Mint nemzetközi trendek is rávilágítanak, az önkéntesek túlnyomó többsége Magyarországon is (részben) informális úton tevékenykedik, harmaduk viszont formális önkéntesként (is) vállal feladatokat. A két csoport között nem minden szempontból húzható éles határ, azonban több aspektusból is eltérő, továbbgondolást igénylő tulajdonságokkal bírnak. Egyfelől kiviláglik, hogy a formális önkéntesek körében magasabb az 50 év alattiak, az érettségivel vagy diplomával rendelkezők, az anyagilag jobb módban élők és a vallásosabbak aránya is. Ezen kívül rámutatunk arra is, hogy némileg eltér egymástól a két típus által végzett feladatok jellege is: míg az informálisok inkább egyszerűbb szívességeket és fizikai segítséget nyújtanak, addig a formális önkéntesség inkább szolgáltatáscentrikusabb és komplexebb feladatokat is magasabb arányban végeznek. Emellett a formális önkéntesek átlagosan valamivel gyakrabban is önkénteskednek, azonban az is látható volt, hogy az önkéntességgel töltött napok átlaga azok körében volt magas, akik életmódszerűen élik az önkéntességet, azaz a formális keretek mellett informális módon is segítenek.

Kulcsszavak: informális önkéntesség, formális önkéntesség, primer kutatás, kvantitatív adatfelvétel

Formal and informal volunteering, according to the volunteering in Hungary 2018 survey

Miklós Gyorgyovich

Abstract

The Volunteering in Hungary 2018 research examined the situation of volunteering in Hungary on the basis of a data collection of 2,000 people, representing the Hungarian adult population by gender, age group, education and type of settlement. In our study, based on the research database, we selected into two parts and examined the Hungarian formal and informal volunteers. As international trends show, the vast majority of volunteers in Hungary also work (partly) informally, while one third of them

---

¹Gyorgyovich Miklós igazgatóhelyettes, Századvég Alapítvány Társadalomtudományi Kutatócsoport; megbízott előadó és modulvezető, International Business School.

(also) take on tasks as formal volunteers. There is not a sharp line to draw between the two groups in all aspects, but they have different characteristics in several respects that require further thought. On the one hand, it turns out that higher proportion of formal volunteers are under the age of 50, has a baccalaureate or diploma, live in a better financial environment, and they are more religious. In addition, we point out that the nature of the tasks performed by the two types of volunteers are somewhat different: while informals prefer simpler favors and physical assistance, formal volunteering performs a higher proportion of more service-centric and complex tasks. Furthermore, formal volunteers take action slightly more often, but the average number of days spent volunteering is higher among those who live volunteering in a more lifestyle way, for example they help informally in addition to the formal framework.

Keywords: informal volunteering, formal volunteering, primary research, quantitative data collection

---

BEVEZETÉS – A FORMÁLIS ÉS AZ INFORMÁLIS ÖNKÉNTESSEG PROBLÉMAKÖRE

A hazai önkéntesség-kutatás a rendszerváltást követően kapott új lendületet, mivel (újra) megjelentek azok a civil és nonprofit szervezetek, amelyek körében az önkéntesség már (formális keretek között is) szabadon végezhetővé vált. A formális önkéntesség a definíciók szintjén könnyebben megragadható és operacionalizálható, mint mások (akár nem-koordinált) megsegítése, és mint az egyik legalapvetőbb emberi igény (Einolf et al. 2016). Az önkéntesség értelemszerűen nem csupán formális, hanem – némileg nehezebben, a válaszadók saját attitűdjeire is támaszkodó definíciók mentén megragadhatóan –, informális keretek között is létezik.

Az önkéntes tevékenység fogalma tehát rendkívül képlékeny még a különböző tudományos igénnyel fellépő kutatások szintjén is. Noha a kapott kutatási eredmények jelentősen függnék akár a kutatás kontextusától és a felhasznált fogalmaktól, azonban abban egyetértés mutatkozik, hogy az önkéntesség meghatározása túl kell, hogy mutasson a fizetés nélküli szolgáltatás és a munka fogalmi keretein (Clerkin – Fotheringham 2017). Musick és Wilson (2008) szerint míg a formális önkéntesség egy „bürokratizált segítségnyújtás”, addig az informális önkéntesség egy általános viszonzási alapokon nyugvó – saját szavaikkal – „cserehálózat” vagy „reciprocitási körforgás” része.

Pusztán az extrémebb fogalomhasználat bemutatása okán is érdemes megjegyezni, hogy még ennél is tágabban értelmezik az önkéntességet többek közt Choi és szerzőtársai (2007), akik akár a házastársról való gondoskodást, Johnson és Schaner (2005) pedig a házastársról és a szomszédokról való gondoskodást, vagy a nekik nyújtott segítséget is az önkéntesség körébe utalják. Bár a fogalom ennyire nyitott használata ma már igen szokatlan, hazánkban sem

példánélküli az önkéntesség tágabb értelmezése. Czike Klára és Kuti Éva 2004-ben lefolytatott kutatásának (Czike – Kuti 2005) eredménye alapján a tizennégy éves és annál idősebb népesség négyötöde kapcsolódott valamilyen *önkéntességen alapuló* adományozói vagy ellenszolgáltatás nélküli, a tágabb közösség számára végzett tevékenységhez. A szerzők az önkéntes tevékenységbe beleértették a pénzbeli és a természetbeni adományozást, a véradást, és természetesen a formális és informális, ellenszolgáltatás nélküli önkéntes tevékenységet is. Természetesen ez jóval kitágította azok körét, akik tesznek valamit, „ha sokszor csak csekélységet is, a tágabb közösség érdekében”. Az így összeírtak aránya akkor közel hétmillió főt tett ki. (Czike – Kuti 2005)

Gyakori felvetés, hogy szükség volna, sőt az informális szférának magának is szüksége van arra, hogy a formálisba terejék (Overgaard 2019). Egyfelől talán azért is, mert az egyes önkéntesfogadó (általában, de nem kizárólag) civil-nonprofit szervezetek az informális önkénteseket olykor tehernek vagy zavaró tényezőnek tekintik (Whittaker et al. 2015). Ezt főleg olyan speciális helyzetekben, katasztrófákban vagy más vészhelyzetekben találták problémásnak, amikor mindkét tényező, a szervezet (benne a formális önkéntesekkel) és az informális, spontán önkéntesek is érintettek. Másfelől kétségtelen, hogy az állami szféra is szinte kizárólag a formális önkéntességet tudja hatékonyan szabályozni, támogatni, vagy épp stratégiába illeszteni. Továbbá, Perpék Éva (2012) magyar adatokon rámutat arra is, hogy az intézményi önkéntesek mellett, hogy gyakrabban aktivizálhatók, az ilyen módon végzett tevékenység a közösségi részvétel és a lokális fejlődés korszerűbb és hatékonyabb eszköze három okból is. Először is elősegíti, hogy a tevékenység szabályszerűbben, strukturáltabban működjön. Továbbá a szervezeti önkéntességet a magasabb társadalmi státusszal rendelkezők választják. Harmadszor, a formális önkénteseket olyan „új” vagy „instrumentális” motivációk hajtják, amelyek tömegeket is megmozdíthatnak.

Az informális önkéntesség – részben az előbbieken érintettek okán is – valóban nehezebben körvonalazható, ugyanakkor mégis látni kell, hogy fontos és mind hazai, mind nemzetközi szinten² az önkéntesség gyakoribb típusáról van szó, így egyáltalán nem megkerülhető. Handy és Greenspan (2009) a kanadai önkéntességet vizsgálva arra is rámutat, hogy ott, ahol jelentős az „önkéntes kultúra” és az „önkéntestudat”, nagyobb mértékben van jelen, sőt az

---

² Többek közt minden negyedik amerikai végzett informális önkéntes tevékenységet már 1999-ben is. (Independent Sector 1999, idézi Lee – Brudney 2012)

állampolgárok akár szívesebben is gyakorolják az önkéntességet informálisabb utakon. Részben emiatt az önkénteseket foglalkoztatni képes civil-nonprofit szervezetek önkéntesfogadó modelljeinek flexibilisebbeknek, adaptívabbaknak, befogadóbbnak kell lenniük, mert így könnyebben kiaknázható az informális önkéntességben rejlő potenciál is (Whittaker et al. 2015). Érdekes adalékkal szolgálnak még van Tienen és munkatársai (2010) is, akik holland mintán végzett kutatásukkal rámutatnak, hogy a spirituális fogékonyság inkább az informális önkéntességet növeli, míg a formális megoldások és a vallásosság között nem figyeltek meg összefüggést. Shandra (2017) pedig arra hívja fel a figyelmet, hogy a testi, illetve pszichés fogyatékosággal élők is többnyire informális lehetőségekben találják meg számításait, mivel a formális önkéntesszerepek betöltésében akadályokkal szembesülnek, illetve eleve kevésbé kiterjedt társadalmi tőkével rendelkeznek, így nehezebben kapcsolódnak szervezeti keretek közé.

Whittaker et al. (2015) az informális önkéntesség két jellemzőbb és egy, egyelőre kevésbé elterjedt, harmadik típusát különböztetik meg: a feltörekvő („emergent”), a kiterjesztett („extending”), illetve a digitális önkéntességet, (ez utóbbi, akár az előbbi kettőnek is része lehet).

A *feltörekvő önkéntesség* tipikusan kielégítetlen igényekre reagál, többnyire, de nem kizárólag ad hoc események (például katasztrófák vagy helyileg kielégítetlen igények) következményeként szerveződik ún. akcionalista önkéntességként, azonban előfordulhat, hogy valamilyen megelőző/preventív formát is ölt. Többnyire inkább a nem egyszer spontán, impulzív ún. „*real time*” és „*on-the-ground*” módon szerveződő reakció jellemzi. Két kulcsfontosságú sajátossága tehát az improvizáció és a szükség szerinti gyors innováció. Főleg akkor jelentkezik, ha a hivatalos szervek nem elégítik ki maximálisan a károsultak vagy más szükséglet szenvedők igényeit. Éppen ezért magában rejti azt a rizikót, hogy akár konfliktusba is kerülhet a hivatalos szervekkel, amikor azok a saját szabályaik és megoldási útjaik szerint jelennek meg egy adott tevékenységterületen, és nem képesek hatékonyan kihasználni, becsatornázni a civilek segítőképességét. Spontenaitása miatt, illetve, ha konkurál a hivatalos szervekkel, olykor csak ideig-óráig él, de előfordult már, hogy hosszabb távon is működött, sőt a szervezetté alakulás sem volt példanélküli.

A *kiterjesztett önkéntesség* általában egy már meglévő csoport (például vállalkozás [vö. CSR], sportegylet, vallási mozgalom stb.) aktivitását jelenti, amely létrejöttének és működésének

eredeti céljától némileg eltérve, kiterjeszti funkciókörét az önkéntességre. Így ezzel a tevékenységével egy-egy felmerülő igényre válaszol, akár olyan rétegnek is segítve, amelyek alapvetően nem is tartoznak a működésük célcsoportjai közé. Ez a fajta önkéntesség olykor az informálistól elrugaskodva már-már formális körülmények között zajlik, tekintve, hogy adott esetben egy hivatalos szerveződés tagjairól van szó, akik akár egy formális szervezetnek is nyújthatnak önkéntes segítséget (lásd. a vállalatok társadalmi felelősségvállalás keretében végzett tevékenységei).

Végül a *digitális, virtuális, online* vagy *e-önkéntesség* a 2000-es évek elejétől terjedt el. Ez esetben az e-önkéntes részben vagy egészében távolról fejti ki tevékenységét tipikusan számítógépen vagy okostelefonon. Ide tartozhat a távtanítás, a támogatott szervezet virtuális termékének létrehozása, művészeti termékek (videó, dal, zene) létrehozása, internetes lelkipozozás. Kiemelendők még egyes applikációk is, amelyekben keresztül többek között például vakokat és látássérülteket segítenek online a telefon kameráján keresztül³, vagy épp használaton kívüli mobiltelefonok, számítógépek számítási kapacitását ajánlják fel közérdekű kutatást végző csoportok számára⁴. Egy tipikus formája az ún. *mikro-önkéntesség*, amelyre speciálisan e-feladatokra kialakított internetes platformokon lehet jelentkezni.⁵ A felületeken a pár percestől a néhány óráig, esetleg egy-két napig tartó, virtuálisan is elvégezhető feladatokra jelentkezhetünk. Az ENSZ 2011-es Önkéntes jelentése kiemeli, hogy a virtuális önkéntesség azoknak az introvertált vagy zárkózott, esetleg mozgásukban korlátozott személyeknek is jó lehetőség, akik egyébként éppen a közösség jelenléte vagy korlátozottságuk okán nem vesznek részt személyes jelenléte igénylő akciókban.

Látjuk tehát, hogy egyfelől nehéz éles határvonalat húzni a formális és informális aktivitás közé, másfelől bár érthető érvelés, hogy a formális önkéntesség strukturáltabb, jobban követhető, formálható és szabályozható, éppen ezért számos helyzetben szükséges lehet az önkéntesség ebbe a formába való csatornázása, mégis volumene és potenciálja miatt az informális önkéntességgel is éppúgy számolni kell mind az önkéntes-kutatások, mind a döntéshozatal során.

A következőkben bemutatásra kerülő kutatásunkat részben ennek szellemében végeztük el a teljes magyarországi felnőtt lakosságon 2018. szeptember eleje és október vége között, 2000

---

³ lásd. Be My Eyes: www.bemyeyes.com

⁴ lásd. DreamLab nevű okostelefon-applikáció

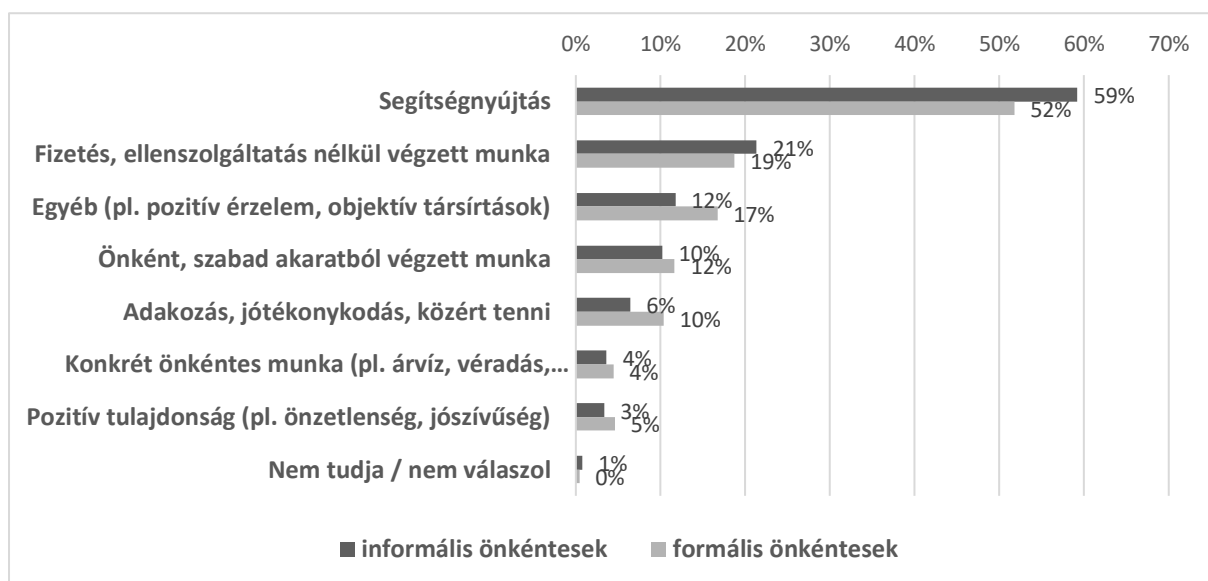
⁵ lásd. www.catchafire.org, www.elbi.com, www.causecorps.co

fő körében. Önkéntes tevékenységnek pedig az egyének önszántából, ingyen, ellenszolgáltatás nélkül, családjukon, rokonaikon és baráti körükön kívüli személy(ek) vagy a közösség javára végzett tevékenységet tekintettük, legyenek annak haszonélvezői intézmények, vagy épp más, szervezett kereteket nélkülöző célok, csoportok, személyek. Az alábbiakban bemutatjuk e két, önkéntességi formát gyakorlók – a formális és informális önkéntesek – szociodemográfiai háttérét, önkéntességről alkotott fogalmaikat és önkéntes tevékenységük jellemzőit.

AZ ÖNKÉNTESÉG ÉRTELMEZÉSE A FORMÁLIS ÉS AZ INFORMÁLIS ÖNKÉNTESEK SZERINT

Kérdőíves felmérésünket egy szabadon megválaszolható kérdéssel kezdtük. Megkértük alanyainkat, próbálják saját szavaikkal megfogalmazni, mit jelent az önkéntesség. A kapott nyílt válaszokat utólag kódoltuk és összefoglaló fogalmakhoz kapcsoltuk.

1. ábra Önnek mi jut elsőként eszébe az önkéntességről?⁶

Forrás: Önkéntesség Magyarországon 2018. saját készítésű ábra

⁶ Megfigyelve, hogy egyes válaszadók képzettségét adott esetben több fogalommal is összekapcsolható, az egyes válaszokhoz akár több tényezőt is rendeltünk. Ebből fakadóan a válaszok összesített aránya szükségszerűen több, mint száz százalék.

Ennek tükrében jól látható, hogy az önkéntesség fogalmát messze a legtöbben a segítségnyújtáshoz társítják általában. Trendjét tekintve a formális és informálisok válaszai nagyjából azonos sorrendben oszlanak meg, ám az arányokban láthatunk specifikus eltéréseket.

Az informális önkéntesek önkéntesség-értelmezése

Egyfelől a segítségnyújtást hangsúlyozó gondolatok egyértelműen és nagyobb arányban származtak az informális formában tevékenykedők köréből (1. ábra), de a fizetés és ellenszolgáltatás nélküli munkavégzésre is ők utaltak, valamivel nagyobb arányban.

A segítségnyújtás fogalmánál a saját szavas válaszok lényegében kivétel nélkül általánosságban ragadták meg az önkéntességet, ritkán rendeltek konkrétumot is mellé, leginkább valamilyen fizikai, személyes vagy szociális keretbe foglalható szívességet nevesítve. Érdekes, hogy kevesen, de voltak, akik az anyagi segítségnyújtást is ide sorolták. A többi kategóriát jobban leírják a formális önkéntesek válaszai, így az informális önkéntesek kisebb arányban szerepelnek bennük, mindazonáltal a szabad szavas narratívák szintjén lényegében nem lehet kirívó eltéréseket megfigyelni a két csoport között.

A formális önkéntesek önkéntesség-értelmezése

A két legnagyobb kategória után tehát minden kisebb fogalomkört a formális önkéntesek „választottak” nagyobb arányban önállóan megfogalmazott válaszaik által. Ezek közül is kitűnik a harmadik legnagyobb kategória, az „egyéb” opció. Itt egyfelől a cselekményhez kapcsolódó pozitív érzelmi állapotok („jó érzés adni”) hozzárendelését vagy leginkább pozitív minősítését olvashatjuk („nemes cselekedet”), másfelől megjelennek objektívebb, a mi értelmezésünk szerint téves képzettársítások is, mint például az „önkéntes nyugdíjpénztár”, az „iskolai közösségi szolgálat”, vagy egészen egyedi, nem ismétlődő gondolatok (pl. „háttérszándéktól való mentesség”, „életforma”, vagy épp az önkéntesek csökkenő arányát prognosztizáló vélemények: „kiment a divatból”, „kihaló állatfaj”).⁷ Végül egyértelműen a formális önkéntesek aránya uralja az adakozásra, jótékonykodásra, a közösségért való cselekményre utaló kategóriát is. A szabad szavas válaszok túlnyomó többsége lényegében ugyanarra, a jótékonykodás gondolatkörére támaszkodik, éreztetve, hogy a tevékenység

---

⁷ Bár a formális önkéntesek válaszai nagyobb arányban kerültek ebbe a kategóriába, az informális és formális önkéntesek narratívái lényegében nem térnek el egymástól számottevően.

konkrét tárgyától függetlenül önkéntesség az, ami egyfajta altruizmus révén a tágabb közösségért végzett „jótékonykodás”, „adományozás”, „segítségnyújtás”, a „közjó számára végzett javak, szolgáltatások előállítása”. A válaszok tehát a tevékenység önzetlen, lemondó jellegét ragadják meg.

A FORMÁLIS ÉS INFORMÁLIS ÖNKÉNTESEK SZOCIODEMOGRÁFIAI JELLEMZŐI

2018-as kutatásunk szerint a magyar felnőtt lakosság bő negyede, 27,4 százaléka, azaz megközelítőleg 2 millió 209 ezer felnőtt⁸ végzett a definíciónak megfelelő önkéntes tevékenységet⁹ a kérdést megelőző 12 hónap során.

További 17,4 százalék pedig úgy nyilatkozott, hogy a kérdést megelőző évben ugyan nem, de azt megelőzően volt már önkéntes, tehát a magyar felnőttek összességében közel felének, 44,8 százalékának bevallottan vannak már önkéntes tapasztalatai, őket passzív önkénteseknek is nevezhetjük.

Eredményeink arra mutatnak rá, amire a nemzetközi példák is már felhívták a figyelmet, hogy az önkéntesség hazánkban sem elsősorban a civil-nonprofit vagy egyéb típusú intézmények keretében és szervezésében, hanem informálisan zajlik.

A 2000 fős mintánkban 547 fő (27,4 százalék) volt tehát aktív, a kérdés idejét megelőző 12 hónapon belüli önkéntes tevékenységet végző.

A teljes aktív önkéntes populáció 91 százaléka végzett informális,¹⁰ 34 százaléka pedig formális¹¹ tevékenységet is. Jól látszik, hogy a két összeg együtt több mint százszázalékot tesz ki, ami itt mindössze annyit jelent, hogy az önkéntesek 25 százaléka mindkét fajta tevékenységben részt vett. A tanulmány további részében e két csoport szociodemográfiai hátterét és önkéntességgel kapcsolatos meglátásait, tulajdonságait vesszük górcső alá.¹²

⁸ A 2018. január 1-i felnőtt lakosság létszámához viszonyítva.

⁹ A kérdés magában foglalta a mi meghatározásunkat, majd megkérdeztük, hogy a válaszadó végzett-e ilyen tevékenységet az elmúlt 12 hónapban vagy korábban.

¹⁰ Az általuk megsegítettek köre lehetett szomszédság, rokonnak nem számító ismerős, tágabban értelmezett közösség, ismeretlen magánszemély, közös hobbi alapján ismert ismerős, munkatárs/osztálytárs is

¹¹ Tipikusan civil, nonprofit szervezet, önkormányzati vagy állami fenntartású intézmény, egyház vagy egyházi szervezet, cég, vállalat, gazdasági szervezet keretei között

¹² Mivel a két minta létszáma viszonylag eltér egymástól és a formális önkéntesek száma viszonylag alacsony is, fontos közölni, hogy az informális önkéntesek vizsgálatakor a mintavételi hiba 4,4 százalék, míg a formális önkéntesek esetében 7,2 százalék.

A formális és informális önkéntesek nemi megoszlása

A két csoport szociodemográfiai háttéréről röviden elmondható, hogy nemek szerint lényegében nem tehető különbség. Általánosan igaz, hogy a hazai önkéntesek többségét a nők teszik ki, ám az informális önkéntesek körében valamivel nagyobb arányát mértük a férfiaknak. Ez a különbség azonban nem volt szignifikáns, főleg, ha külön vizsgáltuk a tisztán informális és formális csoportot.

A korcsoportok szerinti megoszlás jellemzői az önkéntesek két csoportjában

Korcsoportok tekintetében egyenletes megoszlást tapasztalunk (1. táblázat), ám trendszerűnek tűnik, hogy a formális keretekben tevékenykedők között nagyobb arányú fiatalot találunk (egészen az 50 éves korcsoportig). E kor fölött azonban egyre inkább az informális önkéntesség vette át a dominanciát. Mindez valamelyest kiegészíti Shandra (2017) gondolatait, miszerint az aktivitásra kevésbé képesek (esetünkben az idősebb korosztály) egyre kevésbé képesek önkéntes gyakorlatra, formális keretek között. Ugyanakkor az önkéntesarány emelkedése a korcsoportban rámutatott az idősödő generáció aktivitásigényére és sürgeti az intézményi hálózatot az idősödő, de még aktív önkéntesekben rejlő potenciál visszanyerésére.

A formális és informális önkéntesek iskolai végzettség szerinti jellemzői

Meg tudjuk erősíteni Perpék Éva 2012-ben lejegyzett eredményeit, miszerint a formális önkéntességet egyértelműen nagyobb arányban választják a magasabban képzettek, akár már az érettségivel rendelkezők is. Míg az önkéntességet informális formában gyakorlók között szignifikánsan nagyobb az alacsonyabban képzettek hányada.

A formális és informális önkéntesek települési jellemzői

Az alminták mérete miatt megyei vagy régiós szintű vizsgálat már egyáltalán nem vezetne megbízható eredményre, így a földrajzi elhelyezkedést településtípus szerint mutatjuk be. E szempontból csak mérsékelt eltéréseket láthatunk, illetve a településméret szerint nem volt szignifikáns eltérés a két vizsgált csoportban. Mindazonáltal elmondható, hogy a formális önkéntesek némileg nagyobb arányban élnek megyeszékhelyeken, és valamivel, de nem számottevően kisebb arányban képviseltetik magukat falun.

1. táblázat Az informális és formális önkéntesek egyes szociodemográfiai változók szerinti megoszlása

		informális önkéntes (n=498)	formális önkéntes (n=186)
Nem	Férfi	44,1%	40,9%
	Nő	55,9%	59,1%
Életkor	Átlagos életkor	47 éves	45 éves
	18–29	18,9%	21,5%
	30–39	17,1%	18,3%
	40–49	20,1%	21,5%
	50–59	16,1%	15,6%
	60+	27,8%	23,1%
Legmagasabb befejezett iskolai végzettség	Általános iskola vagy alacsonyabb (alapfokú végzettség)	19,9%	10,8%
	Szakkiskola vagy szakmunkásképző, érettségi nélkül (középfokú végzettség)	18,1%	12,4%
	Szakközépiskola, gimnázium, érettségivel (középfokú végzettség)	34,4%	39,5%
	Főiskola, egyetem vagy magasabb (felsőfokú végzettség)	27,6%	37,3%
Lakóhely	Budapest	11,5%	9,7%
	Megyeszékhely	20,1%	27,0%
	Egyéb város	33,8%	33,0%
	Község, tanya	34,6%	30,3%
Családi állapot	Házas	48,0%	50,0%
	Élettársi kapcsolatban él	12,4%	8,6%
	Hajadon / Nőtlen	18,9%	22,0%
	Elvált	12,7%	10,8%
	Özvegy	8,0%	8,6%
Gazdasági aktivitás	Aktívan dolgozik	58,6%	67,0%
	Tanuló	6,4%	10,8%
	Háztartásbeli / GYES GYED CSED GYET	4,8%	1,1%
	Nyugdíjas	25,7%	20,0%
	Jelenleg nem dolgozik	4,0%	0,5%
	Egyéb	0,4%	0,5%
Szubjektív anyagi helyzet	Gondok nélkül élnek	4,0%	5,4%
	Beosztással jól kijönnek	54,9%	63,0%
	Éppen, hogy kijönnek a jövedelmükből	36,6%	28,3%
	Hónapról-hónapra anyagi gondjaik vannak	4,2%	3,3%
	Nélkülözések között élnek	0,2%	0,0%
Társadalmi önbesorolás	Alsó társadalmi csoport	8,8%	7,8%
	Alsóközép társadalmi csoport	41,2%	27,2%
	Középső társadalmi csoport	43,1%	50,6%
	Felsőközép társadalmi csoport	6,7%	14,4%
	Felső társadalmi csoport	0,2%	0%
Szubjektív vallásosság	Vallásos, egy adott egyház tanításait követi	12,7%	20,4%
	Vallásos a maga módján	42,6%	40,9%
	Nem vallásos	42,6%	37,1%
	Nem tudja / Nem válaszol	2,2%	1,6%

Forrás: Önkéntesség Magyarországon 2018. saját szerkesztésű táblázat

Gazdasági aktivitás a formális és informális önkéntesek körében

Gazdasági aktivitás terén egy életkori sajátosságokból is adódó eredményt láthatunk. Mint fentebb rámutattunk, a formális önkéntesek körében magasabb az 50 év alattiak aránya, így nem meglepő, hogy némileg magasabb az aktívan dolgozók, illetve tanulók hányada is, és kisebb a nyugdíjasoké. Talán ebből is adódhat (illetve abból is, hogy a formális önkéntesek magasabban iskolázottak), hogy szubjektív anyagi helyzet terén összességében közel 10 százalékponttal nagyobb a (maguk szerint) jólétben élők, azaz a „gondok nélkül” és „beosztással kényelmesen kijövők” hányada is a szervezeti (vagy intézményi) keretek között tevékenykedők esetében, míg egyértelműen több az informális önkéntesek körében azok aránya, akik úgy érzik, éppen csak kijönnek a jövedelmükből. Továbbá jól megfigyelhető, hogy azok, akik úgy érzik, súlyosabb anyagi gondokkal küzdenek, már csak igen mérsékelt arányban vesznek részt szervezett keretek közötti önkéntes tevékenységben.

A formális és informális önkéntesek jellemzői a társadalmi réteg-önidentifikációs változó alapján

Még inkább kidomborítja az előbbieken bemutatott képet a társadalmi réteg önidentifikációs kérdésének vizsgálata. Amellett, hogy általános e kérdéskörben a „középre húzás” jelensége, a szervezeti önkéntesek egyértelműen nagyobb hányada érzi magát a társadalom középső és felsőközép rétegeiben, míg az informális önkéntesek inkább a középső és alsóközép csoportokban azonosították magukat. (Mindez fakadhat még a formális önkéntesek magasabb iskolai végzettségéből is.)

A vallásosság szerinti jellemzők az önkéntesek két csoportjában

Végül pedig tudatos megfontolás után, fontosnak tartottam a szociodemográfiai változók körébe a vallásosságot is behozni, tekintve, hogy korábbi kutatások (Gyorgyovich – Kollár 2020:75; László 2020:119) már egyértelmű utalást tettek arra, hogy a jobbmódúak és magasabb státuszúak körében nagyobb a vallásosságra fogékonyak aránya is. Jelen kutatásunkban az önkéntesekre is igaz általánosságban, hogy körükben szignifikánsan magasabb arányban figyelhetünk meg egyházasan és maga módján vallásosakat, mint azok között, akik még soha nem vállaltak ilyen jellegű tevékenységet.

A különbség az önkénteseken belül, a formális és informális csoportokba sorolhatók körében is jól kimutatható, azaz az szervezeti keretekben tevékenykedők majdnem kétszer nagyobb hányada állította, hogy vallásos az egyháza tanítása szerint, mint az informális önkéntesek.

A FORMÁLIS ÉS INFORMÁLIS ÖNKÉNTESK TEVÉKENYSÉGI TERÜLETEK SZERINTI KÜLÖNBSÉGEI

A formális önkénteseknek több mint felét teszik ki a civil-nonprofit szervezetekben tevékenykedők, számuk a teljes népességre vetítve megközelítőleg 452 ezer fő.¹³

A szervezeteknek segítőkét megkérdeztük arról is, hogy milyen területen tevékenykednek fogadószervezeteik. A kérdezettek a Központi Statisztikai Hivatal nonprofit szervezeteket vizsgálatára alkalmazott 18 tevékenységi terület valamelyikébe sorolhatták be fogadószervezeteiket. Relatív többségük, 28 százalékuk szociális ellátásban dolgozó szervezetnél, hatodik oktatási szervezetnél, valamivel több mint hetedik pedig egészségügyi szervezetnél volt önkéntes (2. ábra).

Válaszadóinkat továbbá megkértük arra is, hogy saját szavaikkal fejtsek ki, konkrétan milyen jellegű tevékenysége(ke)t végeztek a kérdezést megelőző egy év során. Válaszaikat utólag kódoltuk a 3. ábrán olvasható fogalmakhoz, különválasztva a formális és informális önkéntesek válaszait. Ezúttal jelentős eltéréseket fedezhetünk fel.

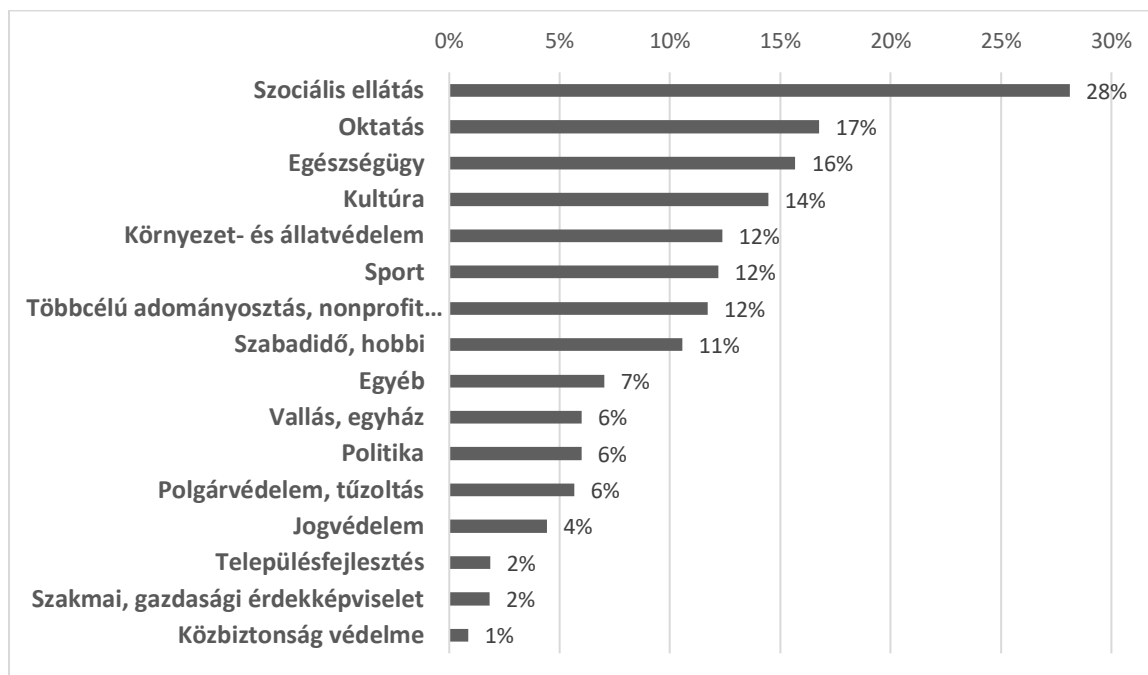
Egyfelől az informális önkéntesek egyik harmada valaki másnak tett alkalmi vagy folyamatos szívességi munkáról számolt be. A szabad szavas válaszok alapján itt főleg valaki más munkájának az elvégzésére, vagy az abba történő besegítésre, például mozgásukban korlátozottak szállításán, vagy más értelemben rászorultak megsegítéséről volt szó.

Az informális önkéntesek másik harmada fizikai segítséget nyújtott. Ez persze összeérhet a szívesség fogalmával, de a tevékenységnél tipikusan valaminek a mozgatását, pakolást, azaz fizikumot igénylő feladatok elvégzését hangsúlyozták a válaszadók.

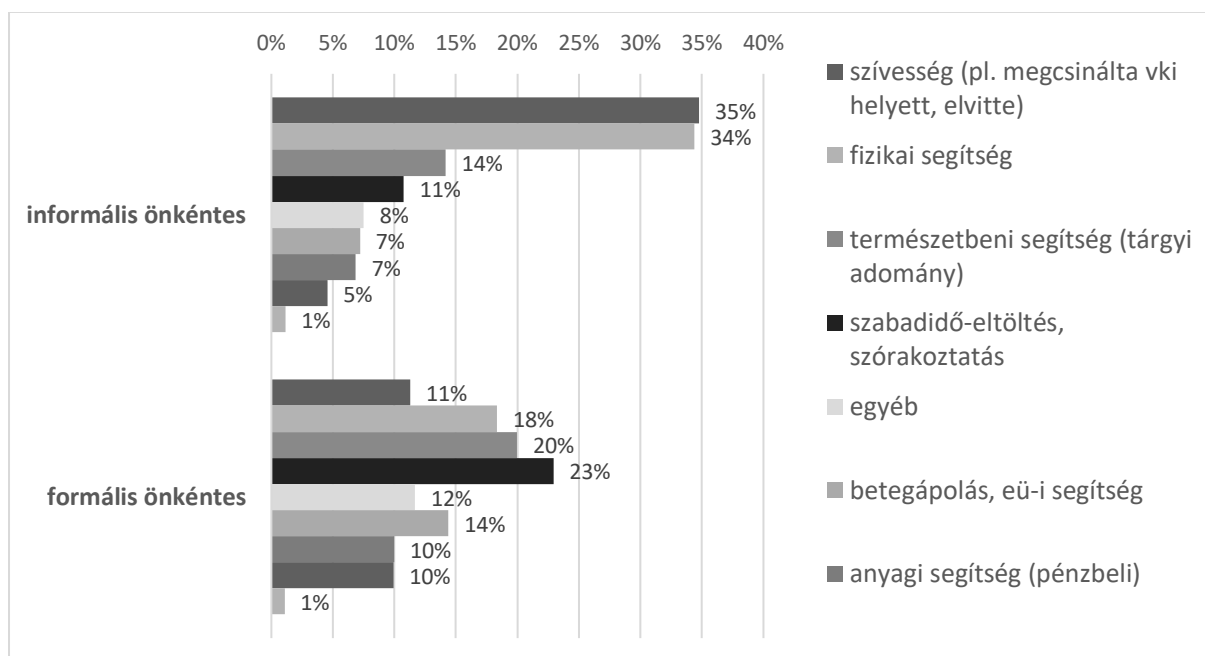
¹³ A létszámadat – trendjét tekintve – összhangban van a KSH 2018-as nonprofit Statisztikai Tükrének adataival, amely a nonprofit szektor legfontosabb jellemzőit vonultatja fel évről évre. A Hivatal ebben az évben (2018) 399 ezer fő nonprofit szervezeti önkéntesről számolt be. Az általunk mért, kismértékben eltérő adat az idődimenzió túl (mi nem az évet mértük, hanem a lekérdezést megelőző 12 hónapot) vélhetően annak is köszönhető, hogy a KSH eredménye nem az önkéntesek, hanem a nonprofit szervezetek saját bevallásán alapul, így a két felvétel módszertanilag is eltér egymástól.

2. ábra „Említette, hogy civil szervezetnél is önkénteskedik. Jellemzően milyen területen/területeken tevékenykedik ez a civil szervezet?”¹⁴

Forrás: Önkéntesség Magyarországon 2018. saját szerkesztésű ábra

3. ábra „Milyen tevékenységet / tevékenységeket végez / végzett legjellemzőbben? Mondjon példákat néhány szóval vagy egy-két mondattal.”

Forrás: Önkéntesség Magyarországon 2018. saját szerkesztésű ábra

¹⁴ Azok körében, akik civil szervezetnél végeznek önkéntes tevékenységet

A természetbeni és anyagi segítséget azért vettük be a vizsgálatba, mert ahogy a válaszok alapján látszik, többek olyan jellegű tevékenységet végeznek, amely félig-meddig már az adományozás kérdését feszegeti. Tipikusan az adománygyűjtés körüli teendők ellátása tartozik ide, annak szervezése vagy a gyűjtésben való részvétel, de vannak, akik önkéntességként definiálták azt is, hogy alkalomadtán maguk léptek fel adományozóként.

A formális önkéntesek körében egészen más sorrend írható le, amellett, hogy a válaszok szinte egyáltalán nem csúcsosodnak ki egy-egy kategória mentén. A legtipikusabb válasz körükben a „szabadidő-eltöltés”, „szórakozás” körébe tartozik. Minden ötödik szervezeti önkéntes ilyen jellegű tevékenységben vett részt. Tipikusan a felügyeletet igénylőkkel (például gyerekekkel, idősebbekkel) való üdülés, táborozás, egyéb foglalkozás, programokon való részvétel volt jellemző. Körükben is gyakori az adománygyűjtésben való részvétel, segítség, illetve a fizikai tevékenység hangsúlyozása. Ám relatíve kiemelkedik még a szervezett keretek között történő betegápolás is, amiről minden hetedik szervezeti önkéntes beszámolt. Végül inkább formális keretekben végzett tevékenységnek tűnik a szaktudás (anyagi ellenszolgáltatás nélküli) nyújtása, amelyről szintén minden tizedik formális önkéntes tett említést.

AZ ÖNKÉNTESÉG GYAKORISÁGA A FORMÁLIS ÉS INFORMÁLIS ÖNKÉNTESEK KÖRÉBEN

Örvendetes tény, hogy a 2013-as Önkéntesség Magyarországon kutatás (Batta 2014) óta eltelt öt év alatt összességében 33-ról 45 százalékra, azaz megközelítőleg egymillió főre nőtt legalább havonta vagy gyakrabban önkénteskedők aránya.

A részletesebb elemzések azt mutatják, hogy az önkéntesek hetede (megközelítőleg 316 ezer fő) megközelítőleg hetente, míg közel 65 ezren (a mintában 3 százalékuk) saját bevallásuk szerint akár „szinte naponta”¹⁵ végeztek valamilyen önkéntes aktivitást.

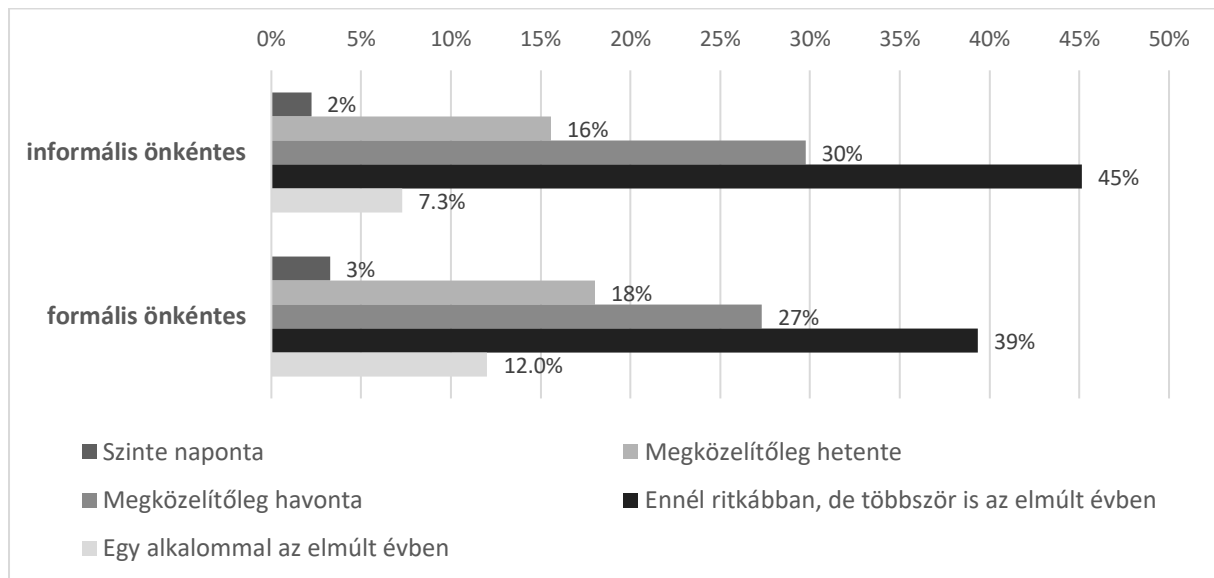
Az önkéntesek másik fele inkább az alkalmi önkéntesek táborát erősíti. Az ő arányuk a 2013-as 67-ről 54 százalékra csökkent. Ebből 45 százalék (közel egymillió fő) a havi rendszerességnél ritkábban ugyan, de évi egynél több alkalommal fogott bele valamilyen jellegű segítségbe. Az

---

¹⁵ Átlagosan 282 napról számoltak be.

önkéntesek közel 10 százaléka (megközelítőleg 203 ezer fő) viszont csak ún. „akcionalista” módon egyszer végzett ilyen jellegű tevékenységet.

4. ábra: Milyen gyakran végzett Ön önkéntes tevékenységet az elmúlt egy évben?
(azok körében, akik végeznek önkéntes tevékenységet)

Forrás: Önkéntesség Magyarországon 2018. saját szerkesztésű ábra

Kétségtelen, hogy szinte lehetetlen pontosan visszaemlékezni rá, főleg azoknak, akik gyakran önkénteskednek,¹⁶ hogy mikor végeztek ilyen tevékenységet, de a nagyságrend felvázolása végett rákérdeztünk arra is, hogy a válaszadó önkéntesek megközelítőleg hány napon keresztül folytattak öntevekenységet.

A kérdezettek átlagosan valamivel több mint 24 napnyi aktivitásról számoltak be. A medián értéke azonban csak 10, azaz az önkéntesek fele ennyi vagy kevesebb napon, másik fele pedig ennyi vagy több napon aktivizálta magát.

Jelentős hányaduk, 40 százalékuk esetében (megközelítőleg 883 ezer fő) az önkéntességgel töltött napok száma összességében nem tett ki többet egy hétnél a kérdést megelőző 12 hónap során. Hasonló arányuk, 46 százalékuk (megközelítőleg egymillió fő) valamivel több mint egy hétnyi, de kevesebb, mint egy hónapnyi munkáról számolt be.

¹⁶ Tipikusan 40 nap fölött szinte mindenki kerek számokat adott meg.

Hozzájuk képest jóval kevesebben (közelítőleg 192 ezren, arányukat tekintve 9 százaléknyan) vannak az akár 1–3 hónapot tevékenykedők, és körülbelül 6 százalék (azaz megközelítőleg 123 ezer fő) azok aránya, akik ennél is több napot „vallottak be”. A teljes népességre számolva a 2,2 millió önkéntes esetében ez megközelítőleg 53,5 millió „megkezdett nappal” volt egyenlő.

A formális és informális bontás érdekes, ugyanakkor a korábbi kutatási eredmények (Batta 2014) fényében némileg elvárható eredményeket hozott. Egyfelől egyértelműen több önkéntesnapra emlékeznek vissza a formális keretek között önkénteskedők, átlagosan 34 napról számoltak be, szemben az informális almintával, akiknek az átlaga bő egy héttel kevesebb, 25 nap volt.

Mindezzel együtt rendkívül érdekes adalék, hogy mindkét csoport átlagát azok az önkéntesek húzták fel, akik mindkét fajta önkéntességben otthonosan mozogtak. Vélhetően körükben valóban egyfajta „önkéntes életmódról” van szó. Esetükben tehát amellet, hogy intézményi keretek között is aktívan tevékenykednek, az erre való fogékonyság a magánéletükbe is átszivárgott, és szervezeti keretek nélkül is keresik a segítségnyújtás lehetőségeit. Ezt egyértelműsíti, hogy körükben 39 napos átlagot mértünk, és nélkülük a tisztán formális és informális önkéntesek bevallott „napszáma” közel azonos, átlagosan 17 és 19 napra esik vissza.

A gyakoriságot tekintve azonban még egy érdekes megfigyelést tehetünk. Egyfelől alátámasztva az irodalmi megállapításokat, a formális önkéntesek – adatsorunkban nem számottevően, de jól láthatóan – gyakrabban aktivizálják magukat, és ebből kifolyólag nagyobb arányukat figyelhetjük meg a szinte naponta vagy a hetente önkénteskedők között. Ugyanakkor a formális önkéntesek körében kitűnik a másik véglet is, az akcionalista önkéntesek, azaz a magukat mindösszesen egyszer aktivizálók csoportja – ez az arány ebben az almintában közel kétszeres, az informális almintában mértekhez képest.

Összességében tehát igaz az, hogy a formális önkéntesek (főleg azok, akik számára a magánéletében is megjelenik az önkéntes identitás) némileg gyakrabban, egy évben akár jóval több napon végeznek önkéntes tevékenységet. Azonban az alkalmi, tömegeket bevonzó önkénteskedési lehetőségek, akciók hatása is mintha láttatná magát a szervezeti önkéntesek csoportjában.

ÖSSZEFOGLALÁSKÉPPEN

A tanulmányban, az Önkéntesség Magyarországon 2018. című kutatás adatfelvétele alapján vettük górcső alá a hazai informális és formális önkéntes állományt. A két önkénteségtípust végzők arányai illeszkednek a nemzetközi trendekbe, oly módon, hogy a hazai önkéntesek többsége informális úton tevékenykedik.

Rámutattunk, hogy a formális önkéntességben az 50 év alattiak, a magasabban képzettek, az anyagilag jobb módban élők, a magukat közép és felső-közép rétegekbe sorolók és a vallásosabbak inkább megtalálják a helyüket, ami felelősséget ró és sürgeti a hazai intézményrendszert a magasabb fokú rugalmasságra annak érdekében, hogy az ettől eltérő csoportokban rejlő önkéntespotenciál irányítottabb keretekbe kerülhessen.

Eredményeink rámutattak, hogy a formális és informális önkéntesség számos ponton jelentősen el is tér egymástól. Az informális önkéntesek elsősorban egyszerűbb szívességek és a fizikai segítségnyújtásban tűnnek ki, ezzel szemben a formális önkéntesség inkább szolgáltatáscentrikusabb, így relatív többségük a szabadidő-eltöltésben, természetbeni segítségadásban (adott esetben ennek szervezésében) segít, de kétszeres körükben a betegápolásban és a szellemi segítségnyújtásban segítők hányada is.

Érdekes viszont, hogy bár a formális önkéntesek átlagosan gyakrabban önkénteskednek, a csoport kettéválasztható: egyfelől körükben magasabb a nap-heti szinten önkénteskedők hányada is, de az akcionalista, magukat mindössze egyszer aktivizálók aránya is. Az önkéntességgel töltött napok átlaga szinte azonos a kizárólag formális és kizárólag informális önkéntesek körében (17-19 nap), ugyanakkor azok, akik körében életmódszerűbb az önkéntesség, és a formális keretek mellett informális módon is próbálnak segíteni, 39 napos átlagot mértünk.

Elmondható tehát, hogy a hazai önkéntespopuláció jól különválasztható e két kategória mentén, ám az informális önkéntesek jelentős hányada arra enged következtetni, hogy még bőven akadnak jól, „win-win” módon becsatornázható kapacitások, egyben sürgeti is az adaptívabb, rugalmasabb megoldásokat az önkéntesfogadó intézményhálózat részéről.

IRODALOM

- Batta Zsófia (2014). *Önkéntesség Magyarországon 2013*. Budapest: Századvég.
- Choi, Namkee G. – Burr, Jeffrey. A. – Mutchler, Jan. E. – Caro, Francis G. (2007): Formal and informal volunteer activity and spousal caregiving among older adults. *Research on Aging*, 29., pp. 99-127. DOI: 10.1177/0164027506296759
- Clerkin, Richard M. – Fotheringham, Eric (2017): Exploring the relationship between public service motivation and formal and informal volunteering. *Journal of Public and Nonprofit Affairs*, 3(1) pp. 23-39. DOI:10.20899/jpna.3.1.23-39
- Czike Klára – Kuti Éva: *Lakossági adományok és önkéntes tevékenység*. Budapest, 2005, Önkéntes Központ Alapítvány
- Einolf, Christopher – Prouteau, Lionel – Nezhina, Tamara – Ibrayeva, Aigerim R. (2016): Informal, unorganized volunteering. In. Smith D. H. – Stebbins, Robert – Grotz, Jürgen (eds) *The Palgrave Handbook of Volunteering, Civic Participation, and Nonprofit Associations*. London: Palgrave Macmillan, pp. 223-241. DOI: https://doi.org/10.1007/978-1-137-26317-9_10
- Gyorgyovich Miklós – Kollár Dávid (2020): A vallásosság komplexitása. In. Gyorgyovich M. (szerk.): *Vallásosság Magyarországon – Társadalomtudományi tanulmányok*. Budapest: Századvég Kiadó pp. 75-118.
- Handy, Femida – Greenspan, Itay (2009): Immigrant volunteering: A stepping stone to integration? *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 38(6) pp. 956-982. <https://doi.org/10.1177/0899764008324455>
- Independent Sector (1999). *America's Informal Volunteers*. Washington, D.C.: Independent Sector.
- Johnson, Richard W. – Schaner, Simone G. (2005): Value of unpaid activities by older Americans tops \$160 billion per year. 4. Washington, DC: Urban Institute The Retirement Project.
- Központi Statisztikai Hivatal (2019): A nonprofit szektor legfontosabb jellemzői 2018-ban. *Statisztikai Tükör*. <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/nonprofit/nonprofit18.pdf> (letöltve: 2021.03.15.)
- László Tamás (2020): A „közteslét” árnyalatai: Vallási képlékenység és képlékeny vallásosságúak. In: Gyorgyovich M. (szerk.): *Vallásosság Magyarországon – Társadalomtudományi tanulmányok*. Budapest, Századvég Kiadó pp. 119-179.
- Lee, Young-joo – Brudney, Jeffrey L. (2012): Participation in formal and informal volunteering: Implications for volunteer recruitment. *Nonprofit Management and Leadership*, 23(2) pp. 159-180. <https://doi.org/10.1002/nml.21060>
- Leigh, Robert (2011): *State of the World's Volunteerism Report 2011*. Universal Values for Global Well-being. United Nations Volunteers. <https://www.unv.org/sites/default/files/2011%20State%20of%20the%20World%27s%20Volunteerism%20Report%20-%20Universal%20Values%20for%20Global%20Well-being.pdf>
- Musick, Marc A. – Wilson, John – Bynum, William B. (2000): Race and formal volunteering: The differential effects of class and religion. *Social Forces*, 78(4) pp. 1539-1570. DOI:10.1093/sf/78.4.1539
- Overgaard, Charlotte (2019): Rethinking Volunteering as a Form of Unpaid Work, *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 48(1) pp. 128-145. DOI: [10.1177/0899764018809419](https://doi.org/10.1177/0899764018809419).
- Perpék Éva (2012): Formal and Informal Volunteering in Hungary. Similarities and Differences. *Corvinus Journal of Sociology and Social Policy*, 3(1) pp. 59-80
- Whittaker, Joshua – McLennan, Blythe – Handmer, John (2015): A review of informal volunteerism in emergencies and disasters: Definition, opportunities and challenges. *International Journal of Disaster Risk Reduction*. 13., pp. 358-368